

شاهنامه دیروز، لوردکان امروز

آرزو انواری

ناشر برگزیده
بیست و پنجمین
نمایشگاه بین‌المللی کتاب
سال ۱۳۹۱

مردود: ۹۷۸-۶۰۰-۵۱۳۱-۹۰-۱	انستوری، آرزو
تهران: حوا، ۱۳۹۱	شاهنامه دیروز، کودکان امروز / آرزو انستوری
۹۷۸-۶۰۰-۵۱۳۱-۹۰-۱	قنیا
فردوسی، ابوالقاسم، ۳۲۹ - ۲۴۱۶ ق.	شاهنامه - اقتباس‌ها - کتاب‌شناسی
ادبیات کودکان و نوجوانان - کتاب‌شناسی	
۱۳۹۱ ۱۶ش Z۸۵۷۳/۵۲	
۱۲۱ ۱۶/۸	
۲۷۳۳۸۷	

انتشارات حوا

شاهنامه دیروز، کودکان امروز

نویسنده: آرزو انستوری ناشر: حوا
 طرح جلد: پژمان رحیمی زاده صفحه آرای: زهرا ظاهری
 تاریخ و نوبت چاپ: اول بهار ۱۳۹۲
 شمارگان: ۵۰۰ نسخه شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۱۳۱-۹۰-۱
 خیابان شریعتی، روبروی حسینیہ ارشاد، کوچه هدیه، پلاک ۳، واحد ۱
 تلفکس: ۲۳۰۵۱۳۴۴ ☎ تلفن: ۳-۲۳۰۵۱۳۴۲ ☎ ص.پ. ۱۶۵۳۵/۱۳۷
 نظرات خود را درباره این کتاب و سایر کتاب‌ها با
 پیامک به شماره ۲۰۰۹۵۹۲ برای ما ارسال کنید.

www.havvapub.com

havvapub@yahoo.com

havva@eveagency.net

قیمت: ۲۲/۰۰۰ تومان

فهرست

- مقدمه: سیدعلی کاشفی خوانساری ۷

بخش اول: مباحث نظری

- فردوسی به کودکان چه می‌آموزد: مهدی آذریزدی ۱۵
- تأملاتی اساسی در باب اسطوره و بازنویسی: آرش ابوترابی ۲۵
- نیم‌نگاهی به فردوسی و مولانا: فرزانه اخوت ۴۱
- اسطوره‌ها از خاکستر برمی‌خیزند: شهرام اقبال‌زاده ۵۷
- شاهنامه، کودک و اقتباس دراماتیک: منوچهر اکبرلو ۶۹
- بازآفرینی مهجور: بازنویسی معدود: آرزو انواری ۸۱
- حیات دوباره اسطوره و تاریخ: حسن پارسایی ۹۳
- آثار اسطوره‌ای حماسه کهن و قابلیت روش بازنویسی و بازآفرینی خلاق به انواع جدید ادبی: جعفر پایور ۱۱۹
- اسطوره و ادبیات کودک: دکتر کمال پولادی ۱۳۳
- نگاهی به درون‌مایه‌های داستانی و اساطیری پارسیان و من: کتایون تجلی ۱۵۷
- آموزش و پرورش و کار و کوشش در شاهنامه فردوسی: دکتر ناصر تکمیل همایون ۱۶۷

- ۱۸۹ ▷ اساطیر ایران در قالب رمان: محمد جعفری (قنوتی)
- ۲۱۳ ▷ آموزش و پرورش در شاهنامه: لیا خلوتی
- نسل جوان و فرهنگ و ادب کهن:
- ۲۳۳ ▷ رویکردی دیگرگونه: جلیل دوست‌خواه
- ۲۴۱ ▷ کودکی همراه با شاهنامه: مصطفی رحماندوست
- ۲۴۹ ▷ در پیچ و خم هزار و بیست و نهمین راز: اتوسا صالحی
- وقتی همه قهرمان می‌شوند:
- ۲۶۳ ▷ هیچ کس قهرمان نیست: مهدی طه‌پوری
- نوسازی میراث‌ها در بازآفرینی‌های شکوه‌قاسم‌نیا:
- ۲۷۳ ▷ سیدعلی کاشانی خوانساری
- ۲۸۵ ▷ مروری بر بازنویسی‌ها و بازآفرینی‌های شاهنامه: مریم کریمزاد
- ۳۱۱ ▷ اسطوره‌های شاهنامه و تصویرگری: محسن محسن‌پور
- ۳۲۳ ▷ سیری با سیمرغ در تاریخ ایران: حسین مصطفوی کاشانی
- ۳۴۳ ▷ سیمای کودک در شاهنامه فردوسی: روح‌الله مهدی پور عمرانی
- ۳۶۷ ▷ کودک و کودکی در شاهنامه: محمدرضا یوسفی
- ۳۹۷ ▷ یاد از نخستین جشنواره کودک و شاهنامه: دبیرخانه همایش

بخش دوم: کتاب‌شناسی

- ۴۰۹ ▷ فهرست کتاب‌ها
- ۴۶۳ ▷ نامه

مقدمه

به نام خداوند جان آفرین
کزین برتر اندیشه بر نگزرد

سخن گفتن از شاهکاری چون شاهنامه فردوسی با توجه به جایگاه رفیع آن در ادبیات ایران و زبان فارسی، کار دشواری است. بسیاری از بزرگان فرهنگ و ادب فارسی از فردوسی و شاهکار نظم او سخن گفته‌اند و می‌گویند، اما آنچه مهم و ضروری است و باید به آن پرداخت، حفظ ارزش و مقام آن در این میانه است. در عصر تکنولوژی و فناوری که دنیا به دهکده‌ای جهانی بدل شده و مرزها شکسته و فاصله‌ها از بین رفته است، پاسداری از ارزش‌ها، فرهنگ‌ها و هویت ملت‌ها از مهم‌ترین و واجب‌ترین کارهاست. امروزه که با حضور ماهواره و اینترنت، تهاجم فرهنگ‌ها از هر روزنی سرک می‌کشد، آنچه وظیفه یک ایرانی غیرتمند است، کوشش برای حراست از پیشینه فرهنگی و تاریخی خود و انتقال آن به نسل آینده است.

نویسندگان، شاعران، محققان و بازآفرینان، قاصدان این پیام مهم هستند. جنبه‌های تاریخی، اجتماعی، اخلاقی، ادبی و طرح مباحث نظری در این زمینه، مسائلی هستند که باید مدنظر قرار گیرند تا از هر لحاظ به شاهنامه فردوسی و ارزش آن پرداخته شود.

در همین راستا، بر آن شدیم تا مجموعه مقالات نظری و انتقادی را که به موضوع شاهنامه، اسطوره و حماسه در حوزه ادبیات کودک و نوجوان پرداخته‌است، گردآوریم و تمامی کلی از تحقیقات و نظرات مختلف در خصوص شاهنامه فردوسی برای این گروه سنی به دست آوریم و همچنین فهرستی از بازنویسی‌های شاهنامه برای کودکان فراهم آوریم.

بخش اول کتاب به مباحث نظری بازآفرینی می‌پردازد. این بخش شامل ۲۴ مقاله است که توسط کارشناسان ادبیات فارسی و ادبیات کودک و نوجوان نگارش یافته‌اند. تعدادی از این مقالات، سخنرانی‌های همایش کودک و شاهنامه هستند که به همت مجله شهرزاد برگزار شد. عده‌ای دیگر منتخب مقالات تئوری از مجلات و روزنامه‌های مختلف‌اند. تعدادی از این مقالات به نقش و جایگاه کودکان، آموزش و ... در شاهنامه می‌پردازد و تعدادی دیگر به ضرورت کاربرد شاهنامه برای کودکان و چگونگی بازگویی قصص و حکم شاهنامه به زبان نوباوگان. دسته آخر نیز تعدادی نقد و بررسی درباره بازنویسی‌های شاخص از داستان‌های شاهنامه برای کودکان و نوجوانان است.

این مقالات مربوط به نشریات مختلف در سال‌های گوناگون‌اند و دستیابی و گزینش آنان حاصل ماه‌ها جستجوی همکاران پژوهشگر ما در کتابخانه‌هاست. در میان نویسندگان این مقالات نام‌های گران‌قدر بزرگان ادب و هنر این

مرز و بوم همچون مرحوم استاد مهدی آذر یزدی، مرحوم جعفر پایور، جلیل دوست‌خواه، مصطفی رحماندوست، کمال پولادی، ناصر تکمیل همایون و محمدرضا یوسفی به چشم می‌خورد. مجموع این مقالات اطلاعات و تحلیل‌های ذی‌قیمتی در زمینه مورد بحث ما فرا روی نویسندگان و پژوهندگان خواهد گذاشت. بخش دوم این کتاب به کتاب‌شناسی اختصاص دارد.

باز آفرینی داستان‌های شاهنامه برای کودکان، بی‌گمان کمی پس از سرایش منظومه جاویدان حکیم توس از سوی مادران، مادر بزرگان، دایگان و قصه‌گویان آغاز شده است. همان‌ان که با گزینش، تلخیص و ساده‌سازی قصه‌های پهلوانان شاهنامه، آن افسانه‌ها را برای خردسالان و کودکان واگو می‌کردند.

اولین کتاب‌های پارسی در ایران سال ۱۳۳۲ هـ.ق منتشر شد (هرچند که چاپ کتب پارسی، خارج از ایران و چاپ کتب غیرفارسی در داخل ایران حدود دو قرن پیش از آن آغاز شده بود). چاپ کتاب‌هایی برای مخاطبان کودک و نوجوان از دوره محمدشاه قاجار (۱۲۵۰ تا ۱۲۶۴ هـ.ق) آغاز شد.

قدیمی‌ترین نمونه‌هایی که از بازنویسی و گزینش شاهنامه برای کودکان سراغ داریم به آخرین سال‌های دوره ناصری (۱۳۱۳ هـ.ق) باز می‌گردد. از جمله کتاب‌هایی که با نام «رستم‌نامه» در ارائه شاهنامه‌ای کودکانه در دوره قاجار کوشا بوده‌اند، می‌توان به رستم‌نامه عباس صالحی خوانساری، رستم‌نامه میرزا محمد خوانساری و رستم‌نامه میرزا محمد قاجار اشاره کرد. (نمی‌توانم خوشحالی خود را از پیشگامی همشهریان خود در معرفی شاهنامه به کودکان پنهان کنم. به‌ویژه آنکه یکی از آنان به گمان قوی از بستگان ناشناس من و از اعقاب امامزاده سید صالح قصیر، جد اعلای ما و همه سادات صالحی خوانساری است).

به ظاهر در دوره پهلوی، رویکرد به شاهنامه فرونی یافت؛ هر چند که نشانه‌هایی از توجه عمیق و کارشناسانه برای شناساندن شاهنامه به کودکان به‌ویژه حکمت‌های سترگ و شگرف معنوی و عرفانی آن در دسترس نداریم. جا دارد از خادم ادبیات فارسی، مرحوم محمدپروین گنابادی یاد کنیم که نخستین بازنویسی امروزی از شاهنامه را برای دانش‌آموزان، با نام «هفت‌خوان رستم» در سال ۱۳۰۹ ه‍.ش در مشهد منتشر کرد.

«رستم در قرن بیست و دوم» از صنعتی‌زاده کرمانی، نخستین تلاش برای اقتباس داستانی جدید براساس شاهنامه بود.

توجه به شاهنامه در سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی چندین برابر شد؛ به‌نحوی که کمیت، کیفیت و تنوع این آثار با آثار دوره پهلوی قابل مقایسه نیست. در میان معاصران پی‌گیرترین و فعال‌ترین بازنویس شاهنامه، مرحوم محمود مشرف‌تهرانی (م.آزاد) است که روحش شاد و یادش گرامی باد. جز ایشان آتوسا صالحی، سیدعلی شاهری، امید پناهی‌آذر و زینت‌السادات طباطبایی از بازنویسان پرکار شاهنامه و فریدون جنیدی و حسین فتاحی از بازنویسان نامدار شاهنامه بوده‌اند.

نویسندگان دیگری که جا دارد از ایشان یاد کنیم، یکی محمد میرکیانی است که شخصیت‌های شاهنامه را در داستان‌های معاصر همچون «مورستم»، دایی سهراب و «تن‌تن و سندباد» به کار گرفته و جز او آرمان آرین نویسنده جوانی که به حق در آفرینش داستان‌های مدرن براساس شخصیت‌های اسطوره‌ای شاهنامه، کارهایی درخور، مؤثر و ماندگار پدید آورده است.

در بخش کتاب‌شناسی، فهرست بازنویسی‌ها و بازآفرینی‌های کتاب‌گران

سنگ حکیم علوی خراسان برای نونهالان و نوجوانان آمده و تصویری از کتاب‌هایی که از حدود یکصد سال پیش به این سو با کوشش و همت نویسندگان و ناشران دوستدار ایران برای کودکان این مرز و بوم نگاشته و منتشر شده است، ارائه می‌کند.

مطابق یافته‌های فصل کتاب‌شناسی، بیشترین تجدید چاپ از آثار شاهنامه، مربوط به کتاب «قصه‌های شاهنامه» از ساسان فاطمی (انتشارات کوروش) است که ۱۶ بار تجدید چاپ شده است. پس از آن، کتاب «پنج قصه برگزیده از شاهنامه فردوسی» نوشته حسین فتاحی (انتشارات قدیانی) و «قصه‌های شاهنامه» از اکرم محرابی (انتشارات پیمان) هریک با ۱۴ نوبت تجدید چاپ قرار دارند.

در میان کتاب‌های این مجموعه تنها یک کتاب ترجمه به چشم می‌خورد که زندگی‌نامه‌ای از فردوسی است که به همت محمدرضا سرشار به فارسی برگردانده شده است.

در پایان یادآور شوم که بسیاری از کتاب‌های قدیمی، با وجود ارزش علمی و ادبی قابل قبول، سال‌هاست که تجدید چاپ نشده‌اند و ای کاش کسی در این امر دستی برآورد.

جا دارد از سرکار خانم آرزو انواری که زحمت گردآوری و ویرایش کتاب را به عهده داشتند و همچنین خانم زهرا طاهری که پیگیر آماده‌سازی و انتشار کتاب بودند، صمیمانه تشکر کنم.